

---

hétköznapi témák

HORNYIK GYÖRGY

MÁGLYA — KINEK A NEVÉBEN?

A kragujevaci művelődési kongresszus megnyitó napján a város diákjainak is jelenésük (divatos szóval show-juk) volt: nagy csinnadrattával felvonultak, kezükben transzparenszekkel, s miután megmutogatták megalkuvást nem ismerő jelszavaikat a gyanútlan járókelőknek, a hónap alatt szorongatott hazai szennylapokból (*Start, Čik, Sanja* stb.) máglyát raktak, majd felgyújtották.

Éppen csak a csuhás inkvizítor, meg a városi őrség hiányzott, hogy a hangulat teljes legyen.

A lapok közölték a hírt, egynéhány közülük még kommentárt is fűzött hozzá. Ez utóbbiak közül figyelmet érdemel a *Képes Ifjúság* Máglyára a szennylapokkal és a *Vjesnik u srijedu* Máglyák a kultúra nevében című írása.

Egyetlen magyar ifjúsági hetilapunk szerkesztőségi kommentárja — vagy talán vezércikke — tömören ismerteti az eseményt. A vezércikkíró megszólaltatja a kragujevaci gimnázium ifjúsági aktívájának elnökét, aki nyilatkozatának legelején siet kijelenteni, hogy senki sem beszélte rá őket az akcióra, a felvonulás, a máglyarakás önkezdemenyezésből történt, stb., stb. Hozzátette, hogy akadtak, akik le akarták beszélni őket erről, mondván, hogy a lapokkal együtt önmagukat is elégetik, s e barbár cselekedetükkel saját törekvéseiket is megsemmisítik.

A cikkíró megemlíti, hogy a kongresszusi teremben is méltatlankodott néhány küldött a diákok tüntetése ellen, majd azzal a bátor megállapítással zárja elmefuttatását, hogy nem csoda az effajta reagálás, hisz a küldöttek közül sokan kiadóvállalatban keresik meg az átlagosnál négyszer-ötször nagyobb személyi jövedelmüket — éppen a szennylapok kiadása révén.

Igor Mandić, a zágrábi hetilap kritikusa merőben más következtetésre jut. Igen helyesen hangsúlyozza, hogy minden máglyának kellemetlen

szaga van, szellemi inkvizícióra bűzlik. Az a megállapítása is kétségbevonhatatlan, hogy nem harcolhatunk valami ellen, amit nem ismerünk, ha pedig ez így van, akkor a tüntető diákok jelszavai hitelüket veszítik („Nem olvassuk a *Čiket!*”). Másrészt: a ponyva nem ellentéte az igazi kultúrának, hanem a civilizáció sajátos, eddig még megfelelően ki nem értékelt, „helyére nem rakott” kísérőjelensége.

Egyébként is, mint írja, ifjú avantgardistáink szívesen írják fel lobo-góikra az underground művészet fogalmát, holott ez — némi formai változatokkal — szintén ponyva a szó szoros értelmében. Végül pedig: senkit sem lehet arra kényszeríteni, hogy ponyvát olvasson.

Mandić attól tart, hogy az effajta máglyák körül polgári erkölcsöcszök járnak vitustáncukat, s a tüntető diákok tulajdonképpen az ő csapdájukba estek.

A *Képes Ifjúság* ezúttal radikálisan beleesett ugyanebbe a csapdába.

Szerény véleményem szerint a *Startn*ál, a *Čikn*él sokkal veszélyesebb ponyva van terjedőben nálunk: a politikai ponyva. Inkább ez utóbbi ellen kellene harcolni — akár ifjonti hévvel is.

VÁLNI AKAR A FALU A VÁROSTÓL

A muzslyai választók egyik gyűlésükön kérdést intéztek a zrenjanini községi szkupstinához: hogyan vált a falu a város részévé?

Látszólag formális kérdés ez, a kákán is csomót kereső ember fontoskodásának tűnhet, pedig nagyon indokolt. Miről is van szó tulajdonképpen?

Muzslya már évek óta sem város, sem falu. A hivatalos okmányok ugyan Zrenjanin részeként emlegetik „a város Muzslyával együtt” megfogalmazásban, s a községi szkupstina hét évvel ezelőtt meghozott státútuma is így minősíti, a három évvel ezelőtt jogerőre lépett köztársasági törvény azonban meghatározta a város területét, s ekkor Muzslya hivatalosan is Zrenjanin részévé nyilvánított — elméletben. A gyakorlatban ugyanis Muzslyát továbbra is falusi helyi közösségnek tekintették, területén tehát nem vezették be a városi telekilletéket (ami egyébként merő képtelenség, a nép is levegőadónak nevezi), a falu lakosai tehát közművesítési problémáikat helyi járulék bevezetésével igyekeztek megoldani. Miután azonban a városi telekilletékre vonatkozó határozatot a zrenjanini községi szkupstina módosította, az ily módon urbanizált boldog falu a város negyedik építési övezetébe került, lakosai tehát kötelesek minden hónapban fizetni azt a városi telekhasználati illetéket.

A módosítás következtében Muzslyán most egy közepes telek mintegy kétmillió régi dinárba kerül — ezen a pénzen korábban a jó muzslyaiak egy kis rokoni segítséggel házat építettek. Érthető — és jogos — tehát a felháborodásuk: miért követelnek tőlük ilyen jogcímen pénzt, amikor egyrészt a korábbi önkéntesen bevezetett helyi járulékból már közművesítették telkeiket, másrészt pedig nem részesülnek olyan ellátásban és szolgáltatásokban, mint a város, sőt nekik a közlekedés, a teherszállítás stb. drágább, mint a városiak számára?

Persze a teleképítési alap vezetőségének is megvannak az ellenérvei — bővíteni, korszerűsíteni kell az út-, csatorna-, villanyhálózatot, s ez

pénzbe kerül — mégsem szabadulhatok attól a benyomástól, hogy valami nincs rendjén. Ugyanilyen felháborító és otromba intézkedés volt a néhány évvel ezelőtti lakáspontozás is: az akkor hozott és még ma is érvényben levő előírások szerint ugyanis növekszik a lakás értéke, ha van benne mondjuk cserépkályha, vízvezeték, fürdőszoba. Ha pedig az értéke növekszik, nagyobb adót — finomabban: járulékot — kell fizetni utána. Az a földműves tehát, aki korszerűsítette lakását a saját pénzén, valójában luxusadót fizet, mert emberibb körülmények között él és esetleg — Apage satanas! — fürdőszobát használ.

Ahelyett, hogy örülnénk ennek, ahelyett, hogy ösztönöznénk, támogatnánk a falu — mondjuk így — városiasodását, mi megadóztatjuk. Bölcs, megfontolt politika a javából! És valószínűleg célravezető is.

AZ ÍRÁSTUDATLANSÁG SZOLGÁLATÁBAN

Amióta tévénk van, divatos dolog szidni a műsorát. A lapok állandó rovatokat indítottak, némelyik kínos részletezéssel foglalkozik a számkra talán még mindig új tömegtájékoztatási eszköz arculatával, a tévécsillagok ügyes-bajos dolgaival, a szerkesztőségekben uralkodó állapotokkal.

Minden kezdet nehéz, mondhatnánk, természetes dolog tehát, hogy a „munkatartalmak és munkaformák” keresése, a kísérletezés tévutakkal, mellékfogásokkal is jár.

Az azonban, amit a belgrádi tévé művel, enyhén szólva több a soknál.

Már régóta tudjuk, hogy a fővárosi szerkesztőség tájékoztató műsora rossz — a hírműsor zöme ülésezések, beszámolók közvetítése, mintha más nem is történe ebben az országban —, de hogy az úgynevezett szórakoztató adások miért züllöttek ilyen alacsony színvonalra — ha egyáltalán színvonalnak nevezhető ez a nivótlanság —, a jóisten a megmondhatója.

Nézzük például a legújabb kvízt: ötlettelen, unalmas, egykaptafára készült, szürke. A kérdések kétségbeejtően könnyűek, a résztvevők tudása szálnalmasan gyenge. S minderre óriási összegeket áldoz a tévé. (Valószínűleg a mi előfizetési díjainkból is.)

A szerkesztőség azzal érvel, hogy a közönség ezt követeli, s a reklámokból fedezik a költségeket. Ez utóbbi úgy-ahogy elfogadható érv, azt azonban már nem tudom megmagyarázni, miért nem képes a tévé gárdája színvonalasabb műsorokat adni? Esetleg — uram bocsá' — népszerű formában oktató-nevelő műsorokat? Vagy úgy gondolja, hogy az átlagos nézőnek — mindig erre a kényelmes kategóriára hivatkozunk — roppant izgalmas kitalálnia, hogy milyen háztartási gépeket gyárt például az Obodin? (Kifizetődőnek kifizetődő, persze, ha szerencséje is van: ingyen elutazhat a Hawaii-szigetekre vagy Párizsba, esetleg Amerikába.)

Pontos statisztikai adatokat nem ismerek az írástudatlanságról, úgy gyanítom azonban, hogy minden ötödik jugoszláv analfabéta. (Beleszámítva azokat is, akik csak a nevüket tudják leírni.) Nem kellene esetleg talán előbb őket „felemelni”, ahelyett, hogy éppen írástudatlanságukat tápláljuk ilyen dühitően primitív adásokkal?

Talán még emlékszünk arra a megrázó hírre, hogy Belgrádban a kis-korúak egy bandája megölt egy kisfiút, mert nem vitte el nekik a sarcot — egy új dinárt, illetve száz parát.

Ez a banda — és még jó néhány városainkban — mintegy unalom-üzésből kezdi zsarolni az elemistákat, sőt a gimnazistákat is. A régi, jól bevált módszer szerint megfélemlítik áldozataikat, elpüfölik őket, és aztán rendszeresen behajtják rajtuk a sarcot — az uzsonnapénzt, a fűzetre, a mozira kapott néhány dinárt. Tanyát vertek már az önkiszolgálók környékén is, és kíméletlenül elszedik a pénzt a bevásárlásra küldött gyerekektől. (Beszélgettem egy tizenhat éves fiúval, rajta is rendszeresen behajtják az „adó”. Kérdeztem, miért tűri. — Túlerőben vannak — vont vállat.)

A szülők, a tanárok tehetetlenek, s úgy látszik, a rendőrség is. Mert ha kezébe is veszi az ügyet, nem sokra jut: a tetteseket nagyon nehéz fülön csípni — a városi gerilla íratlan szabályai szerint dolgoznak —, vagy ha kézre is kerülnek, istenem, hát kiskorúak, első vétkük, stb., stb., nem lehet megbüntetni őket.

A szomszédomban történt a múltkor: jól öltözött fiatalok egy csoportja lármázott, duhajkodott a bérház tövében, majd miután megunták ezt, betörték a közös mosókonyhába, és ott folytatták a garázdálkodást. Egy gyanútlan lakó — ötven körüli férfi — leszólt rájuk az ablakból: hagyják abba, nem szép, amit csinálnak, egyébként is ott van az újonnan felépült kosárlabdapálya, miért nem ott játszanak.

Tíz perc múlva csengettek nála. Ajtót nyitott: a szelíden rendre utasított banda két illusztris tagja állt előtte. Mielőtt megkérdezhette volna tőlük, mi járatban vannak, úgy „megrendszabályozták”, hogy kis híján eszméletét vesztette — csak az elősiető szomszédok mentették meg a még súlyosabb következményektől.

A rendőrség kiszállt, felvette a jegyzőkönyvet, a bűnösök — tudtommal — nem kerültek kézre. Egy hétig rend is volt a környéken, aztán ismét kezdődött minden előlről.

Kevés a rendőrünk? Kicsi a fizetésük? Vagy talán másutt van a baj? Nem tudom. Mindenesetre az is igaz, amit már többen megállapítottak: törvényeink mintha jobban védenék az ilyen kis kezdő bűnözőket, mint áldozataikat — lelki sérülésekre hivatkoznak, holmi torz és dekadens pedagógiai elvekkel érvelnek. Jó táptalaja egy új chicagói mentalitásnak.

FILM ÉS BEFEKTETÉS

Annak idején az egész ország lázba jött, amikor Veljko Bulajić bejelentette, hogy nagyszabású filmet készít a neretvai ütközetről. Lapjaink lelkesen cikkeztek róla — érthető is, hisz szabadságharcunk nagy horderejű eseményéről van szó —, részletesen ismertették a roppant erőket igénylő vállalkozást, s nem utolsósorban ennek anyagi vonatkozásait is.

A film elkészült, bemutatták, mindenütt hatalmas sikerrel, az alkotást

számos ország megvásárolta. Az anyagiakról már kevesebb részletet hallottunk — állítólag megtérült az óriási befektetés.

A Neretvai ütközet azonban úgyszólván még el sem indult világhódító körútjára, máris újabb szenzáció ejtette izgalomba a közvéleményt: film készül a Sutjeskáról. Következett a számba jöhető — főleg külföldi — szereplők felsorolása stb., stb.

A film forgatását hamarosan befejezik. Hogy mennyibe kerül, nem lehet tudni, de bizonyára nem aprópénzbe.

Csak az a kérdés, kifizetődő lesz-e?

Ne áltassuk magunkat: a film — anyagi szempontból — a legdrágább alkotások közé tartozik. Egy hazai játékfilm átlag egymillió dinárba kerül, s egy-egy filmen a veszteség átlag nyolcszázezer dinár. (A közönség érdektelensége, a filmpiac túltelítettsége, esetleg talán a filmek alacsony művészi vagy technikai színvonala miatt.)

Az említett két film valószínűleg jóval többbe kerül (színes, széles vásznú technikában, két-három változatban készül). Valószínűleg nagyobb is lesz a sikerük.

Mégis felmerül a kérdés: miért kell a látszólagos konjunktúrának engedve hasonló témáról két — óriási összegeket felemésztő — filmet forgatnunk? Félő, hogy az egyik kiszorítja a másikat, illetve felülkerekedik a másikkal szemben a versenyben.

Nem lehetett volna, mondjuk, várni egy kicsit a másodikkal? Egerszerű kereskedelmi megfontolás alapján?

A KOMMUNISTA DILEMMÁJA

Sztrájkuszagú időben beszélgettem egyszer barátommal, hogy úgy mondjam: több időszerű kérdéstről. Szóba kerültek az úgynevezett munkabeszüntetések is, meg az annyiszor vitatott és agyoncsépelet öngazgatás lényege is.

Felmerült a kérdés: mit tegyen a kommunista akkor, ha egy gyár munkásai indokolt okokból sztrájkba lépnek, kivonulnak az utcára? Tüntessen velük, vagy pedig maradjon nyugton, a hivatalában, s fekete-kavát mellett higgadtan elemezze a fejleményeket? Esetleg menjen ki közéjük, és próbálja jobb belátásra bírni az elégedetlenkedőket, vázolja fel előttük a helyzetet, hivatkozzon öntudatukra?

Barátom mindenképpen ez utóbbi mellett döntött. Véleménye szerint a sztrájk az utolsó eszköz, csak akkor kell hozzá folyamodni, amikor már minden lehetőség kimerült, amikor már nincs más kiút.

— Ki hivatott megállapítani ezt? — kérdeztem. — A higgadt, megfontolt elemzés — hangzott a válasz. — Higgadtan, megfontoltan csak az tud elemezni, akit nem szorít a cipő — mondtam. — Igen, de azért vagy te ott, hogy kanalizáld az érzelmeket — vágta vissza rögtön.

Én valahogy másképp érzem. A kommunista ne a magyarázó, a „szófejtő” szerepét játssza. Amikor magyarázni kell, akkor már úgyis késő. (Az utólagos magyaráztatásnak a legjobb esetben keserű szájíz a mellékterméke.)

Mert nagyon érdekes, például, hogy a munkabeszüntetés eredményeképpen igen gyakran órák alatt megoldódnak a problémák, amelyeken a vállalati vezetőség — a technokrácia, a bürokrácia, vagy nevezzük,

ahogyan akarjuk — előzőleg hosszú hónapokon rágódott, illetve amelyek fölött elegánsan szemet hunyt.

S az is tény, hogy az öngazgatási testületek tagjainak zöme — kommunista. Vagy lehet, hogy csak párttag. A kettő között is érzek némi különbséget.

KALKULÁLT VESZTESÉG

A gazdasági bünözés különféle válfajai annyira elszaporodtak, hogy a lapok már nem is képesek nyilvántartani őket. Az ötvenes években még egy viszonylag apró sikkasztás, visszaélés vagy adóeltitkolás is nagy teret kapott a sajtóban, az olvasó heteken át figyelemmel kísérhette az ügy részleteit, folyamatosan értesült az újabb fejleményekről, manapság viszont már a több milliós sikkasztásokról szóló hírek is igen gyakran kiszorúlnak a hasábokról. Azelőtt kevesebbet sikkasztottak volna az emberek, vagy valami másról van szó?

Az elárusítóbódék, különféle kioszkok feltörése, az önkiszolgálókban történő apró-cseprő lopások már említésre sem méltóak. Ezekkel kapcsolatban azonban egy újabb (?) gyakorlat kezd meghonosodni.

Arról van szó ugyanis, hogy a betörés után a károsult vállalat kárfelbecsülő bizottságot nevez ki, amely a leltározás után megállapítja a hiányt. S itt a baj.

A megállapított hiány ugyanis rendszerint jóval nagyobb a tényleges kárnál. Rendőrségi szakértők azt állítják, hogy egy trafikbódé feltörésekor az alkalmi tolvaj legfeljebb 200—300 dinár értékű árut vihet magával (a keze ügyébe kerülő, többnyire kevésbé értékes holmit, mert a drágább árut elzárják), viszont a károsult vállalatok rendszerint 3000—6000 dináros kártérítési követeléssel fordulnak a biztosító intézethez, ekkora hiányt mutatnak ki. A kárt természetesen megtérítik nekik.

Ékes példa erre a Banat nevű vegyeskereskedelmi vállalat esete. Egy éjjel hivatlan vendégek látogatták meg a vállalat egyik üzletét. A helyszíntre kiszálló nyomozóknak a vállalati vezetők azt mondták, hogy a betörők magukkal vitték 900 dinár készpénzt a pénztárból, és az árukészletet is megdézsmálták. A kinevezett vállalati bizottság a leltározás után 17 466 dináros kárt állapított meg, s kártérítési követelésével a biztosítóhoz fordult.

„Sajnos” azonban, időközben kézre kerültek a tettesek — két kiskorú. A rendőrség ezúttal olyan gyorsan dolgozott, hogy még a magukkal vitt 900 dinárt sem tudták elkölteni. Kiderült, hogy a következő árucikkeket lopták el: 1 doboz légpuskagolyót, 1 üveg vinjakot, 6 doboz cigarettát, 13 léggömböt, 1 kést, 10 doboz krumplicukrot, 2 csomag sült krumplit, 3 tábla csokoládét, egy doboz desszertet és 46 doboz rágógumit — a bolti árak szerint — összesen 350,10 dinár értékben!

A vállalat a számára sajnálatos fejleményről értesülve nyomban új kárfelbecsülő bizottságot nevezett ki, amely az újabb leltározás alapján 8927 dináros *többletet* állapított meg!

Mivel ez szintén nem találtatott jónak, hamarjában kinevezték a harmadik bizottságot is. (Valószínűleg megtalálja majd a számtani közép-arányost.) A bizottság leletéről nincs tudomásom.

És arról sem, hogy ha a tettesek történetesen nem kerülnek kézre —

márpedig igen gyakran nyomuk veszik —, kinek a zsebébe folyik az effajta kikalkulált veszteség megtérítése? A bizottságok tagjai osztozkodnak rajta, vagy humánusabb meggondolástól vezérelve a közfogyasztási alapba ömlesztik, és lakást vásárolnak a dolgozóknak?

AZ EL SEM KEZDÉS LÉLEKTANA

B. Szabó György egyik érdekes tanulmánya kapta Az abbaahagyás lélektana címet. Ha jól emlékszem, a művészi alkotó munka belső folyamatát, lélektani indítékait, a művészi alkotást kísérő lelki folyamatokat vázolta benne, s ha emlékezetem nem csal, arra a következtetésre jutott, hogy a mai modern világban csak torzót alkotni érdemes, a műélvezőre kell bízni az abbaahagyott alkotás befejezését.

Ez jutott eszembe a minap, amikor egy barátomat faggattam: miért hallgat már több mint három éve, mi van vele, válságba került talán?

Barátom — akinek a költészet úgyszintén mellékfoglalkozása, mint megannyi írónak itt nálunk — kesernyésen azt válaszolta, hogy az ő elve a tömörítés, s mondanivalóját olyannyira tömörítette, hogy a szavak eltűntek.

Meghökkenítő, cinikusnak ható válasz. — És akkor most mit csinálsz? Lustálkodsz? — Nem, aktívan hallgatok. Az én hallgatásom aktív, ez nem renyheség.

Kifejtette azután, hogy az írást mai szemmel és fejjel egyszerű grafomániának tartja, ezért nem ír. A problémák továbbra is intenzíven foglalkoztatják, ezt azonban nem veti papírra, hanem inkább végig-gondolja, elemzi, „körüljárja” őket, következtetéseket von le, megállapításokra jut — magában.

És gyorsan hadd tegyem hozzá: magának.